

Hulp uit het Noorden mag geen last zijn voor het Zuiden

Steeds meer mensen trekken als stagiair of vrijwilliger voor een korte periode naar een ontwikkelingsland. Hun goede bedoelingen leiden echter niet per se tot een meerwaarde voor de ontvangende partij en hebben soms zelfs een negatieve impact. Ngo's en experts pleiten dan ook voor structurele samenwerking en voor voorbereide, nederige Zuidgangers met een open blik.

DUURZAAM, EERLIJK, ZELFKRITISCH

Kleine medische ingrepen? In het Shisong-ziekenhuis in Kumbo, in landelijk Kameeroen, voeren verpleegkundigen die al vele jaren zelfstandig uit. De chirurg die de praktijk invoerde, omdat er weinig artsen zijn voor veel patiënten, beschouwt hun kunde als een grote verwezenlijking. Westerse chirurgen die voor een korte periode bijspringen in het ziekenhuis zien dat anders. Om de haverklap wijst een nieuwe bezoeker een verpleegkundige erop dat hij niet bevoegd is om te assisteren. En dat leidt, niet verwonderlijk, tot wrevel.

Het verhaal staat in *De derde wereld op je cv* van de Nederlandse antropologe Judith van de Kamp. In het kader van haar doctoraat observeerde ze in het ziekenhuis anderhalf jaar lang de interactie tussen lokaal personeel en kortbezoekende westerlingen. Het boek is bedoeld voor hen die als vrijwilliger of stagiair naar het Zuiden willen en pleit voor een open en zelfkritische houding, anders dan die van de chirurgen uit de anekdote. Daarmee past het in een hedendaagse visie op rechtstreekse inzet van westerlingen in de derde wereld. Onderzoekers wijzen er al langer op dat korte missies in het Zuiden vaak meer negatieve dan positieve gevolgen hebben. Nu groeit ook in de praktijk de wil om het anders aan te pakken.

Zo kwamen vorig jaar, op initiatief van onder meer het Universitair Centrum voor Ontwikkelingssamenwerking (UCOS) en de Universitaire Stichting voor Ontwikkelingssamenwerking (USOS), de zeventien Vlaamse hogescholen en universiteiten samen over de nieuwe visietekst *Relevante stages voor het globale Zuiden*. „We weten al lang dat een Zuidstage een meerwaarde heeft voor studenten”, legt Sebastian Van Hoek uit. „Over de meerwaarde voor het globale Zuiden, bestond echter onduidelijkheid. Er was lange tijd weerstand om die aan te pakken. We zijn vrij pretentius en naïef wat onze impact in het Zuiden betreft. Alsof we maar goede bedoelingen heeft, altijd iets bij te dragen heeft.”

De meeste ngo's stapten al langer van die houding af. Broederlijk Delen bijvoorbeeld stuurt enkel vrijwilligers uit voor langere periodes, wanneer een partnerorganisatie op zoek is naar iemand met een bepaald profiel en expertise. Aan de andere zijde van het spectrum staan het zogenoemde *voluntourism*, met commerciële organisaties die vrijwilligersreizen aanbieden. „De meeste willen winst maken en dat heeft nefaste gevolgen”, zegt Van Hoek. „De omkadering van de jongeren is vaak mini-

maal en de impact op de lokale gemeenschap kan negatief zijn, zeker als het vrijwilligerswerk kwetsbare kinderen betreft.”

In oktober brengt UCOS experts samen over dat laatste thema. „Er zijn nog veel Vlaamse jongeren die graag kinderen in het Zuiden willen helpen”, zegt Van Hoek. „In het ergste geval kan een weeshuis of ander project dat veel westerse vrijwilligers aantrekt, echter aanleiding geven tot mensenhandel of kindermisbruik. Daarnaast veroorzaakt het gebrek aan continuïteit in de zorg grote problemen voor de ontwikkeling van kinderen, naast stoornissen en hechtingsproblemen.” Ook in andere context moet een vrijwilliger zich echter eerlijk en oprecht afvragen waarom hij het doet. „Als je het enkel voor de mensen in het Zuiden meent te doen, dan zijn er veel redenen om thuis te blijven.”

Relevante stages voor het globale Zuiden schetst een kader voor een praktijk die wel een, weliswaar bescheiden, meerwaarde heeft voor betrokkenen in het Zuiden. Een belangrijk element daarin is dat Zuidstages vanuit universiteit of hogeschool altijd deel zouden moeten uitmaken van een brede samenwerking. „Universiteiten hier en daar kunnen bijvoorbeeld samen langdurige onderzoeksprojecten opzetten, waarin de stagistudenten dan een rol spelen”, zegt Van Hoek. „Het inzetten van jongeren is dan niet het hoofddoel. Het is ook belangrijk dat het beleid op hoog niveau keuzes maakt wat de partnerlanden betreft. In bepaalde landen ontvangen sommige instellingen zo veel buitenlandse stagiairs dat de binnenlandse studenten er geen stageplek vinden. Daarnaast is het belangrijk dat we eindelijk het eigenaarschap durven overdragen aan de Zuidpartners. Hoe lang stages duren, wie ze willen ontvangen en wat de stage kan inhouden, dat zijn beslissingen voor de ontvangende partij. Want terwijl voor ons meestal alles prima loopt, kan het hen veel moeite kosten om telkens die bezoekers te ontvangen.”

Daarnaast is ook de houding van individuele stagiairs en vrijwilligers van belang. „Nog veel mensen keren terug met heel wat vragen. Maakten ze nu een verschil? Wat is het effect van hun inzet?”, zegt Judith van de Kamp. „Ik pleit voor een andere manier van kijken.” In haar boek vertelt ze onder meer over mensen die werkelijk niets weten over het land waar ze stagiair zijn. „Je hoeft niet alles te weten, maar toch of een land ooit een kolonie was, welke culturen er een rol spelen en welke talen er worden gesproken”, zegt ze. „Anders geef je mensen de indruk dat je geen enkele belang-

stelling hebt voor hoe ze leven, terwijl dat toch de reden is waarom je naar het Zuiden trekt. Daarnaast is een open blik van groot belang.”

Voor studenten die via hun opleiding afreizen is de voorbereiding nu al vrij uitvoerig. „UCOS neemt daarin een dag voor zijn rekening”, zegt Van Hoek. „We proberen inzicht te bieden in systemen zoals cultuur en bewegingsvrijheid, armoede en ongelijkheid en laten studenten reflecteren over zichzelf. Hoe kunnen vooroordelen die we onbewust meedragen bijvoorbeeld leiden tot racistisch gedrag of beeldvorming.” „Je moet niet denken dat je niet in stereotypen denkt. Wanneer er wrijving zijn of een conflict, duiken ze vaak

toch op”, vult Van de Kamp aan. „Een belangrijke tip is te wachten met begrijpen. Waar je ook werkt, er zullen dingen gebeuren die je niet kunt vatten. Wij hebben dan de neiging om die meteen af te keuren, maar het is beter om een stap terug te doen en jezelf ruimte te laten om te ontdekken dat het anders zit dan je meent of dat er een goede reden voor de situatie is. Ook vragen stellen aan de lokale collega's getuigt van respect. Je kunt wel zeggen dat je beide partijen als gelijkwaardig beschouwt, je moet jezelf op dat vlak blijven onderzoeken. Zo'n houding doet je eigen inzicht groeien, bevordert een goede relatie met de lokale collega's en komt de beeldvorming over het Zuiden ten goede, wanneer je via een blog of achteraf je inzichten deelt.”

Ook hoe Zuidgangers achteraf worden opgevangen, is van belang. „Er zijn altijd negatieve ervaringen. Als je die niet kunt verwoorden en kaderen, bestaat het risico dat een Zuidervaring blikvernauwend werkt”, zegt Van Hoek. „We kunnen immers de neiging hebben om de schuld bij de lokale mensen te leggen. Wij begeleiden geregeld sessies met studenten die terugkeren, waarin ze vrij kunnen spreken, zonder dat het invloed op hun punten heeft.” „Studenten die meerdere maanden blijven, doen ook veel kennis op over de stageplek”, zegt Van de Kamp. „Het is eigenlijk de verantwoordelijkheid van de stagebegeleiders om die te bewaren, zodat een volgende groep studenten lessen kan trekken uit hun fouten. Studenten die eerlijk getuigen over de moeilijkheden die ze ondervonden, moeten in de evaluatie eigenlijk worden beloond.”

Jozefien VAN HUFFEL

Reageren op dit artikel? Dat kan op www.kerkenleven.be

KRISTA VANDENBORRE • ARTSEN ZONDER VAKANTIE

‘Een zending uit België zet een ziekenhuis op stelten’

Voor Artsen Zonder Vakantie staat het vast: niemand is beter geschikt dan hun partners in het Zuiden om in de eigen gemeenschap garant te staan voor toegankelijke en kwalitatieve gezondheidszorg. „Dat is toch anders dan wat we met Artsen Zonder Vakantie aanvankelijk beoogden, 38 jaar geleden”, zegt Krista Vandenborre, tijdelijk directeur van de organisatie en als ziekenhuismanager al vijftien keer op zending geweest in Afrika. „Destijds was het de bedoeling Belgische artsen, vroedvrouwen, verpleegkundigen en kinesisten zoveel mogelijk aan de slag te laten gaan in Afrikaanse ziekenhuizen. Vandaag willen we door gerichte zendingen allereerst de vaardigheden van onze collega's ter plaatse versterken. We verrichten dus zelf minder operaties en focussen ons vooral op duurzame uitwisseling van (para)medische expertise via workshops en training aan de operatietafel. Het partnerziekenhuis kiest het thema waarmee het aan de slag wil gaan, bijvoorbeeld *Moeder en kind*, en wij stellen in functie daarvan een team samen.”

Zo'n team bestaat stevast uit teamleden met uiteenlopende ervaring. Ook kiest Artsen Zonder Vakantie ervoor dezelfde teams meerdere keren te zenden naar hetzelfde partnerziekenhuis. De teamleden werken gratis, logement en transport betaalt Artsen Zonder Vakantie. „Zo'n zending uit België heeft een grote impact op het plaatselijke ziekenhuis”, zegt Vandenborre. „De komst van de Belgen wordt breeduit aangekondigd, onder meer in de kerken en via de lokale radio. Daardoor worden de juiste

patiënten in functie van het thema gerekruteerd. Soms dagen er tot driemaal meer patiënten op dan gebruikelijk en zo staat het hele ziekenhuis op stelten. Het team werkt van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat, een tempo dat de plaatselijke collega's bezwaarlijk maandenlang kunnen volhouden. Zij begeleiden de patiënten en ze tolken, van onze teamleden verwachten we dat ze behoorlijk Frans kennen, praktijkervaring kunnen voorleggen en dat ze een opleidingstraject volgen. Twee volle dagen besteden we vooraf aan de interculturele en de politieke context.”

De teams logeren niet in hotels, maar in het gastenverblijf van het ziekenhuis of bij religieuzen. De werkomstandigheden verschillen danig van die in België: vaak geen stromend water, onzeker aanbod van elektriciteit, geen zuurstof die via een kraan uit de muur komt. De Belgische zorgverleners maken kennis met Afrikaanse aandoeningen en met technieken die ooit bij ons courant waren, maar die door de technologische evolutie werden ingehaald.

„Als Belgische zorgverlener stoot je tijdens een zending op heel wat grenzen en dat kan je uit je evenwicht halen”, weet Krista Vandenborre. „Bij een bevalling waarbij ik assisteerde, moest de boreling worden gereanimeerd. De moeder vroeg ons haar kind te laten sterven. Overleven met een beperking zou immers er toe leiden dat het hele gezin uit de gemeenschap werd verstoten. In zulke omstandigheden mag je je niet opdringen, vind ik, al stel ik in onze teams geen vooroordelen of clichédinken vast. De motivatie onder de deel-

In ziekenhuizen in Afrika, zoals hier in Benin, gaan Vlaamse artsen samen met plaatselijke collega's aan de slag om vaardigheden te versterken. © Tom Swijns

nemers is groot. Ze willen collega's helpen en kennis overdragen. Het is heus tweerichtingsverkeer. Als Belgische zorgverlener relativer je na de terugkeer ook één en ander. Tijdens een zending stierven drie vrouwen in het kraambed. De eerste dag opnieuw aan het werk in België kwam een patiënt klagen dat de afstandsbediening van de televisie niet werkte.”

Erik DE SMET

CYNTHIA DEBOGNIES • ANGEL'S CENTER FOR CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

‘Voordien geen ervaring met kinderen met een beperking’

Het Angel's Center for Children with Special Needs is een instelling in het Oost-Afrikaanse land Uganda die zich ontfermt over kinderen met een mentale beperking. Sinds enkele jaren komen er studenten uit Vlaanderen gedurende enkele maanden stage lopen, meestal studenten uit de bacheloropleidingen sociale readaptatiewetenschappen en ergotherapie. In het derde jaar van die richtingen is een langdurige stage een belangrijk deel

van de opleiding en sommige studenten kiezen ervoor om hun stage te doen in het buitenland.

Uganda behoort nog altijd tot de armste ontwikkelingslanden en het project Angel's Center pioniert in een samenleving waar er amper aangepaste zorg bestaat voor kinderen met een beperking, kinderen die in de rurale samenleving zelfs verstoten dreigen te worden. Dat maakt dat de studenten uit Vlaanderen er worden geconfronteerd met een veel complexer werkterrein dan in ons land.

Het Angel's Center heeft een rechtstreekse band met Vlaanderen. Stichter en directeur Rose Mutumba studeerde in 2010 ontwikkelingswetenschappen aan de Universiteit Antwerpen toen ze beviel van een zoon, Abryl, dat het syndroom van Down bleek te hebben. Lange tijd verbleef ze in België omdat Abryl een hartafwijking had waaraan hij meermaals moest worden geopereerd. In 2012 keerden Rose Mutumba en haar man Alfred Niwagaba terug naar Uganda.

Van nabij geconfronteerd met de nijpende situatie van kinderen zoals Abryl in haar vaderland, besloot Rose Mutumba na een actieve voorbereidingstijd in de buurt van hoofdstad Kampala het Angel's Center op te richten, aanvankelijk voor tien kinderen uit de buurt. Mutumba had vastgesteld dat stimulatie en therapie, gebruikelijk in Belgische instellingen voor kinderen met een beperking, in Uganda haast volledig onbekend waren en zij wilde die technieken nu lanceren. In België had ze een netwerk opgebouwd van ondersteuners en daaruit kwam na verloop van tijd de vraag naar stages voor Vlaamse studenten voort.

Rose Mutumba komt jaarlijks naar België om hier kandidaat-stagiairs te rekruteren. Zo verbleven het voorbije najaar drie studenten van Hogeschool UCLL gedurende enkele maanden in het Angel's Center. Cynthia Debognies, Emmelien Christiaens en Isaura Vanluchene hielden over de ervaring een blog bij die een goed beeld geeft van wat studenten in een dergelijke context meemaken. Hun ervaring blijkt een mix van culturele vreemding, avonturen en (soms een harde) confrontatie met het werkterrein. Tegelijk vervullen ze ook schoolse opdrachten. Voor de studenten is alles dan ook nieuw.

„Voordat ik begon aan deze stage had ik nog geen professionele ervaring in het werken met kinderen met een beperking”, schrijft Cynthia Debognies. „Ik was dan ook heel nerveus, omdat je tijdens je laatste jaar stage veel initiatief en inbreng moet geven. Hoe zou ik dat nu kunnen doen zonder ervaring?” En ze vervolgt: „Nadat ik de werking en de kinderen goed leerde kennen, voelde ik me al comfortabeler en kwamen de ideeën in mijn hoofd alsof het niets was. Er was zo veel dat ik wilde doen in zo weinig tijd. Vooral de laatste weken waren zeer leerrijk. Ik mocht individuele training geven aan een kindje met concentratieproblemen in de inclusieschool. Ik mocht oudertrainingen meemaken, waaraan ik actief deelnam. Daar heb ik gemerkt dat ik zekerder ben geworden tijdens de stage. Ik heb helemaal geen spijt dat ik aan deze ervaring ben begonnen.” (EDS)

Rose Mutumba (rechts) met Vlaamse studenten in het Angel's Center for Children with Special Needs in de Ugandese hoofdstad Kampala. © Cynthia Debognies